Lietuvos TSR MA Istorijos
Institutas
Archeologijos sektorius
Nr. 203

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA

ISTORIJOS INSTITUTAS

A. Tautavičius

1964m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos Kelmės, Plungės, Šilalės, Tauragės ir Telšių rajonuose

d u o m e n i s

Vilnius 1965.

Turinys

Įžanga.

Plungės rajonas

1. Alsėdžiai. Piliakalnis (?).
2. Buožiai, Paukštakių apyl. Kalvos-Buožkalniai.
3. Dilbšiai, Liepkalnis.
4. Gegrėnai. Piliakalnis (?).
5. Gilaičiai, Gintališkės apyl. Pilalė ir Alkakalnis.
6. Gvirkontai (Jazdauskiškė), Žem. Kalvarijos apyl. Pilalė.
7. Gondinga. Piliakalnis.
8. Grigaičiai, Truškių apyl. Pilalė.
9. Kaupai. Tverų apyl. Piliakalnis (?).
10. Lekemė, Stalgėnų apyl. Piliakalnis.
11. Lieplaukė. Pilalė.
12. Lopaičiai, Tvėrų apyl. Piliakalnis ir senkapis.
13. Norvaičiai, Alksnėnų apyl. Pilalė (?).
14. Nugariai, Truikių apyl. Piliakalnio liekanos.
15. Pajomantis, Labardžių apyl. Senkapis.
16. Pakutuvėnai, Alksnėnų apyl. Piliakalnio liekanos.
17. Patuškės, Bubėnų apyl. - Pilalė.
18. Pelaičiai, Rietavo apyl.
19. Plungė. Pilalė.
20. Rotinėnai, Žem. Kalvarijos apyl. Sunaikinta pilalė.
21. Siurbliai, Truškių apyl. Piliakalnis.
22. Skaborai, Labardžių apyl. Pilalės liekanos.

23. Skroblė,-Rietavo apyl. Pilalė.

24. Stalgėnai. Piliakalnis.

25. Staneliai. Paukštakių apyl.

26. Šarnelė, Žem. Kalvarijos apyl. Piliakalnis.

27. Šiuraičiai, Tverų apyl. Piliakalnis ir pilalė

28. Užupiai, Truškių apyl. Alkakalnis.

29. Žemaičių Kalvarija. Piliakalnis - Šv. Jono kalnas.

B. Šilalės rajonas.

1. Burbiškės, Laukuvos apyl. Paršpilis.

2. Dapkiškės, Pajūrio apyl. Piliakalnis.

3. Dulkių Laukas, Laukuvos apyl. Senkapis.

4. Girvainiai, Laukuvos apyl. Vėlyvas senkapis.

5. Juodainiai, Laukuvos apyl. Vėlyvas senkapis.

6. Kaušai, Kaltinėnų apyl. Aušrinės kalnas.

7. Lembas, Kvėdarnos apyl. "Velnio sostas" ir Alkos kakta.

8. Leviškiai, Šilalės apyl. Pilalė.

9. Padievaitis, Kvėdarnos apyl. Piliakalnis ir "Velnio sostas"

10. Paežeris, Šilalės raj. Alkakalnis ir Gojus.

11. Paežeris, Upynos apyl. Karnagos senkapis.

12. Paižnis, Sunaikinti pilkapiai.

13. Putvė, Jucaičių apyl. Pilalė(?).

14. Prienai, Kaltinėnų apyl. Brigiokalnis.

15. Romės Laukas, Jucaičių apyl. "Stabinė"

16. Rubaičiai, Šilalės apyl. Piliakalnis.

17. Rudaliai, Obelyno apyl. Pilalė (?).

18. Stegvilai, Piliakalnio apyl. Vėlyvas senkapis.

19. Šiaudaliai, Šilalės apyl. Senkapis.
20. Treigiai, Laukuvos apyl. Piliakalnis.
21. Virpilai, Laukuvos apyl.

C. Tauragės raj.

1. Aukštupiai.
2. Butėniai, Skaudvilės apyl. Butėnių kalnas.
3. Dauglaukis, Senkapis.
4. Gaurė. Žalkapis.
5. Jakštai, Skaudvilės apyl.
6. Kalėnai-Traksėdžiai-Greižėnai. Šakakalnis.
7. Kalniškiai (Pakadūsis) Skaudvilės apyl. Pilalė.
8. Kiukiškės, Gaurės apyl. Piliakalnis.
9. Kreivėnai - Kulmėnai ir Vielaičiai. Piliakalnis
10. Ližiai. Pylimai, senkapis, piliakalnio vieta.
11. Matiškės, Pagramančio apyl. Piliakalnis.
12. Nasaičiai, Skaudvilės apyl. Papiliakalnis.
13. Pauliškiai, Skaudvilės apyl. Pupkalnis.
14. Pryšmančiai, Senkapis ir kapinaitės.
15. Simėnai (Ivankiai), Bijotų apyl. Piliakalnis. Šilalės rej.
16. Tauragė. Senkapis.
17. Užvarniai, Gaurės apyl. Sunaikinti pilkapiai.
18. Zakarkiškės, Skaudvilės apyl.

D. Telšių raj.

1. Biržuvėnai, Luokės apyl. Kaplyčkalnis.
2. Buišai, Tryškių apyl. Tauragis.
3. Buožėnai, Gadunavo apyl. Piliakalnis.

4. Burbiškės, Pavandenio apyl. Kapteraitės.
5. Drobūkščiai, Varnių apyl. Senkapis.
6. Eidžiotai, Janapolės apyl. Pilalė.
7. Getautė-Kungiai, Viešvienų apyl. Piliakalnis.
8. Pabiržulis, Janapolės apyl., Alkos kalnas.
9. Pagirgždutė, Varnių apyl. Girgždutės kalnas ir piliakalnis.
10. Palūkstis, Varnių apyl., Alkos kakta.
11. Paplinijys, Žarėnų apyl. Piliakalnis.
12. Patumšė, Luokės apyl. Senkapis.
13. Sebai, Janapolės apyl. Pilalė.
14. Šatrija, Piliakalnis.
15. Šaukšteliai, Sprūdės kalnas.
16. Varnėniai, Debesnos balų salos.
17. Vembutai, Varnių apyl. Piliakalnis.

E. Kelmės raj.

1. Gudaliai, Stulgių apyl. Piliakalnis.
2. Maudžorai, Užvenčio apyl. Senkapis.
3. Vaidatonys, Stulgių apyl. Pilalė (?).

Lietuvos TSR MA Istorijos
Instituto
Archeologijos sektorius
N. 203

Įžanga

1964 m. gegužės 18- birželio 11 d. vykdyta žvalgomoji archeologinė ekspedicija buvo tęsinys 1963 m. pradėtų vakarinės Lietuvos dalies archeologinių paminklų žvalgymo. Buvo renkami duomenys apie Tauragės, Šilalės, Plungės ir Telšių rajonų archeologinių paminklų duomenis. Šie rajonai ribojasi su 1963 m. žvalgytais Klaipėdos ir Šilutės rajonais.

Ekspedicijoje dalyvavo Istorijos instituto archeologijos sektoriaus moksliniai bendradarbiai V. Daugudis, A. Merkevičius, K. Navickas ir A. Tautavičius, istorijos sektoriaus bendradarbis R. Batūra. Pirmą kartą ekspedicijoje dalyvavo LTSR Kultūros ministerijos Muziejų ir paminklų apsaugos valdybos darbuotoja V. Deimantienė, kuri vietoje tikrino paminklų apsaugos padėtį. Žvalgant Telšių ir Plungės rajonų paminklus kartu dirbo Telšių kraštotyros muziejaus vyr. m. b. V. Valatka. Stengtasi užmegzti ryšius su vietos kraštotyrininkais, kurie gana noriai kartais talkininkaudavo. Taip, Šilalės rajone dalį paminklų kartu lankė rajono kraštotyrininkų valdybos pirmininkas V. Statkevičius, Plungės rajone - rajono gamtos apsaugos inspektorius Šlušnys.

Ekspedicijos dalyviai buvo sekančiai pasidalinę darbu. A. Tautavičius aprašinėjo lankomus paminklus. V. Daugudis - fotografavo, K. Navickas - filmavo, R. Batūra ir A. Merkevičius matavo. V. Deimantienė aiškinosi paminklų

apsaugos reikalus su kolūkių valdybomis, kolūkiečiais ir vykdomaisiais komitetais.

Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas piliakalniams, o kartu lankyta ir kiti paminklai - senkapiai, alkakalniai, kai kurie akmenys ir kt. Dalis šių paminklų buvo lankyta dar 1948 m. ir apie juos surinkti papildomi duomenys. Tuo tarpu 1962 m. išvykos metu aplankytieji Šilalės rajono piliakalniai (Pagrybė, Piliai, Vaičiai, Vedriai, Kazokų kalnas, Indija, Biržų Laukas ir kt.) pakartotinai nelankyti, nes skaityta, kad padėtis nėra pasikeitusi ir turimi apie juos duomenys yra pakankamai tikslūs. Todėl apie Šilalės rajono paminklus papildomi duomenys yra 1962 m. žvalgomosios ekspedicijos ataskaitoje.

Paminklų tikrinimas vietoje parodė, kad paminklų nepažįstančių žmonių sudarytieji sąrašai yra labai netikslūs. Į piliakalnių sąrašus buvo patekę labai daug senkapių ir paprastų kalvelių. Ypač tai buvo būdinga Šilalės ir iš dalies Plungės (buv. Rietavo) rajonams. Taip dažnai atsitinka, kad paminklų registratoriai per mažai pasitiki vietos žmonėmis, vietinėmis tradicijomis, o per daug laisvės duoda savo fontazijai. Todėl kai kuriuose rajonuose piliakalnių skaičius po patikrinimo sumažėjo 2-3 kartus.

Iš viso 1964 m. ekspedicijos metu aplankyta daugiau kaip 90 vietovių, kuriose buvo įrašyti vieni ar kiti archeologiniai paminklai, Aplankytose vietose surinkta duomenys apie 35 piliakalnius ir 20 pilalių. Pastarieji

paminklai tai įvairaus dydžio natūralios kalvos, be įtvirtinimų, be ryškesnio kultūrinio sluoksnio, bet apylinkės gyventojų iš seno vadinami beveik visada "pilalėmis", kai piliakalniai su įtvirtinimais dažniausiai vadinami "pilimis". Galimas dalykas, kad "pilalės" tai seniausia Žemaičių piliakalnių forma.

Surinktoji daiktinė medžiaga yra labai negausi. Tai beveik išimtinai lipdyta grublėtu paviršiumi keramika iš gyvenviečių šalia piliakalnių.

Daugumas piliakalnių saugomi, neardomi. Ardomi piliakalniai dabar jau retas išimtys, daugiausiai iš nežinojimo (kasami bulviarusiai Stanelių, Plungės raj. ir Pagirgždutės - Avilių piliakalniuose, Telšių raj.), ardomas sklypelis Buožėnų piliakalnio aikštelės (Telšių raj.), visiškai sunaikintas Rotinėnų piliakalnis ar pilalė. Deja, apie jį neliko jokių aiškesnių žinių. Nežinome nei jo buvusio dydžio, nei formos.

Liūdnesnė padėtis yra su kapinynais. Jų užimamo ploto negalima iš paviršiaus nustatyti. Dalis jų nuo seno ariama (Šiaudaliai, Šilalės raj., Karnaga, Šilalės raj. ir kt.), dalis kitais būdais naikinama, Paskiri atsitiktiniai radiniai išmėtomi, išsisklaido ir dingsta. Šioje srityje dar reikalingas didžiulis aiškinamasis ir organizacinis darbas. Dar kaip taisyklė apie tuos visus radinius žinios muziejus ir mokslo įstaigas pasiekia labai pavėluotai, kai radiniai yra visai išmėtyti arba jau patekę į įvairių kalekcionierių rankas. Atvežta

tik keletas radinių iš Drobūkščių, Telšių raj.

Žemiau pateikiami aplankytų archeologinių paminklų aprašymai. Foto to nuotraukos ir negatyvai saugomi Archeologijos sektoriuje, o radiniai perduoti Istorijos-etnografijos muziejui Vilniuje.

1.c

PLUNGĖS RAJONAS

Alsėdžiai

Miestelio šiaurės vakariniame pakraštyje, į kairę nuo Platelių kelio ir į šiaurę nuo mokyklos yra Žvėrinčiumi vadinama kalva, kuri laikoma kartais deformuotu piliakalniu. Piliakalnis buvęs apardytas-deformuotas, kai Alsėdžiuose įsikūrę Žemaičių vyskupai šalia dvaro parke bandę įrengti žvėryną. Iš čia kilęs ir dabartinis kalvos vardas.

Kalva stovi mažo upelio (Sruojos intako?), dešiniajame krante. Ir į upelį nuleidžia gana statūs vakarinis ir rytinis šlaitai, o pietinis deformuotas, pastatytos sodybos. Kalvos viršuje yra beveik trikampė aikštelė maždaug 8-9 m aukštyje virš upelio. Aikštelės smaigalis šiaurėje. Pietinis jos galas plačiausias - apie 30 m, o ilgis siekia beveik 40 m. Taigi, plotas jos apie 600 m^2. Matyti, jos viršus tuo metu irgi buvo deformuotas, atrodo ryškesnių kultūrinio sluoksnio žymių nėra.

F. Pokrovskis šią kalvą laiko piliakalniu (Arch. karta Kovenskoj gub.) ir mini XIX a. gale šalia piliakalnio rastas dvi varines Romos monetas ir 1347 m. Skandinavijos monetą.

Beveik apie 1 km toliau į šiaurę, dešinėje vieškelio į Platelius, tuoj už miestelio yra senkapis, iš kurio radinių yra Telšių "Alkos" muziejuje.

Buožiai

Plungės raj., Paukštakių apyl., "Švyturio" kolūkis.

Pastaruoju metu į paminklų sąrašus kaip piliakalniai buvo įtrauktos dvi Buožių kaimo kalvos. Jos yra apie pora km nuo Nugarių, toliau važiuojant Plungės-Alsėdžių vieškeliu. Dabar šios kalvos yra į šiaurę nuo naujojo Šiaulių-Klaipėdos plento, tuoj už kryžkelės su Alsėdžių-Plungės vieškeliu.

Tai dvi didelės apvalios kalvos į šiaurę nuo gana sauso durpyno. Jokių įtvirtinimų neturi. Apaugusios medžiais, pašlaitės iškasinėtos bulviarusiais. Senieji gyventojai tvirtina, kad jų niekas niekada piliakalniais nevadino ir padavimų apie jas nežino. Kalvos vadinamos tiesiog "Buožkalniais".

Todėl siūlome jas iš kultūros paminklų sąrašų išbraukti.

Dilbšiai

Plungės raj.

Kaimas į šiaurės rytus nuo Plungės, kairiajame Babrungo krante, abipus geležinkelio. Pagal "Lietuviškąją enciklopediją 11/VI-tas tomas) šio kaimo laukuose esąs piliakalnis - Liepkalnis, o A. Gečo žemėje Pilelė arba Milžionių kalnas ir, be to, alkakalnis.

Atvykus į vietą paaiškėjo, kad vadinamasis Liepkalnis yra didelė natūrali kalva į šiaurę nuo geležinkelio, šalia balų. Buvusi seniau apaugusi liepomis, vėliau ariama, dabar plika menka velėna apaugusi. Ji kultūrinio sluoksnio žymių neturi ir piliakalniu nevadinama.

Apie Alkos kalną vietiniai gyventojai taip pat sakosi nieko negirdėję.

Tuo tarpu "pilelė" arba "Milžionių kalnas" greičiausiai yra buvęs paskirtas pilkapis ar kelių pilkapių liekanos ant gana aukštos didelės kalvos apie 1 km nuo Liepkalnio į šiaurę. Tačiau prieš keletą metų kalvos viršus nuvalytas-medžiai nukirsti, kelmai išrauti ir laukas buldozeriu išlygintas, išartas ir užsėtas. Taip, kad šiuo metu Dilbšių kaime archeologinių paminklų jau nėra.

Gegrėnai

Plungės raj., Žem. Kalvarijos (Varduvos) apyl. "Mūsų ateities" kolūkis.

Į pietus nuo miestelio, miško pakraštyje, dešinėje kelio į Jazdauskiškes ir Žemaičių Kalvariją yra "pelėkalnių" vadinama vieta, netgi visas miškas vadinamas Pelėkalnio mišku. Vadinamasis Pelėkalnis yra miško šiaurės vakariniame pakraštyje, kairiame aukštame mažo upelio krante. Dar 1948 m. lankėsi čia instituto archeologinė ekspedicija, bet neįmanoma buvo nustatyti, ar čia ištiesų piliakalnis, nes jokių aiškesnių žmogaus rankų veiklos pėdsakų nėra.

1964 m. apžiūrime šią vietą dar kartą, kaip daugiau patirties turinys, daugiau piliakalnių mačiusieji. Tačiau mažai ką ir dabar galime pasakyti.

Tai beveik trikampės formos kišulys, iš pietų ir rytų supamas upelio, gilaus slėnio, o iš šiaurės pusės - daubos. Vakarinis galas remiasi į aukštumą, kuri pamažu dar kyla. Atrodo, kad kadaise šis kyšulys buvo tarsi atkirstas nedideliu grioviu ir pylimėliu nuo aukštumos. Tačiau ir griovio ir pylimo žymės paviršiuje yra labai menkos, tiesiog ginčytinos, reikia per jas daryti piūvį, kad ieškoti užslinkusio griovio.

Aikštelė gautųsi apie 47 m ilgio ir 27 m pločio - taigi apie 650 m^2. Šiauriniame šlaite yra nedidelė terasė, ant kurios krašto irgi labai menkos tarsi pylimėlio žymės.

Gal iš tiesų tai apardyto nežymiai įtvirtinto piliakalnio liekanos.

Gilaičiai

Plungės raj. Gintališkės apyl. "Gilaičių" kolūkis.

Minima prie šio kaimo pilalė. Vietoje ji dažnai dar vadinama Serapino pilale, nes savo metu buvo stambesnio ūkininko Serapino žemėje. Pilale vadinama labai menka kalvelė žemoje vietoje, prie balų, kaimo šiauriniame gale, į vakarus nuo kelio į Zabielas (Notėnus) ir į šiaurės vakarus nuo kaimo pradinės mokyklos.

Tai maža - žema natūrali kalvelė pailgos formos. Iš pietų į šiaurę ji turi apie 40 m ilgio ir yra vos 8-10 m pločio, nuolaidžiais šlaitais, iškyla virš gretimo arimo lauko vos apie 1-2 m. Aplink ariama, tik šiaurinis galas remiasi į sureguliuotą dabar jau Bėrės upelį - kanalą (Salanto intakas).

Jokių įtvirtinimų, jokių kultūrinio sluoksnio žymių ir jokių pasakojimų ar radinių. Tik jau baigiamas užmiršti "pilalės" vardas siedina ją su archeologija.

Plačiau yra žinomas į šiaurės rytus nuo pilalės maždaug 1,5 km atstume esanti stambi - daug aukštesnė kalva, vadinama alkakalniu . Tai natūrali kalva, auga ant jos dar keli stambesni medžiai.

Girkontai (Jazdauskiškė).

Plungės raj., Žem. Kalvarijos apyl., "Gegrėnų" kolūkis.

Kaime yra kalva vadinama pilale. Ji yra važiuojant Gegrėnų-Kalvarijos vieškeliu, dešinėje pusėje vos pravažiavus upelį, apie 40 m nuo kelio, supama upelio pakrantėse buvusių pievų.

Tai gana aukšta natūrali apskrita kalva su išgaubta netaisyklingo ovalo formos aikštele viršuje, pailga šiaurės-pietų kryptimi. Atrodo, kad seniau iš rytų ir vakarų kalvą supo upelis. Buvusi apaugusi medžiais ir krūmais, kurie neseniai nukirsti. Kalno srityje pasilaidojas kažkoks Taranauskas, kurio akmeninio antkapio dalys dar ir dabar yra.

Kalno viršuje esanti aikštelė yra apie 29 m ilgio ir 10-12 m pločio. Šlaitų aukštis siekia apie 10,5 m, o kalvos skersmuo yra apie 80-90 m.

Girkontai kaip atskiras kaimas nebeegzistuoja. Jie įjungti į Jazdauskiškes. Iš Jazdauskiškių yra patekę į Telšių kraštotyros muziejų apdegusių vėlyvojo geležies amžiaus dirbinių, tačiau tikslesnė šių degintinių kapų vieta nežinoma.

Gondinga

Plungės raj.

Po 1949 m. vykdytų Nausodžio senkapių kasinėjimo, po 15 metų vėl patekau į Gondingą, aplankėme, ir nufilmavome piliakalnį, pakartotinai atlikome kai kuriuos šio paminklo matavimus.

Piliakalnis jau keli metai nebeariamas. Ant jo aukščiausios vietos - ant pylimo galo šiaurės vakarų kampe stovi majakas. Pietinis-pietrytinis kampas giliausiai įsiskverbia į Babrungo slėnį. Šiaurinis ir rytinis šlaitai iš dalies išslinkę į upės slėnį. Likusi dalis dabar turi iš rytų į vakarus 56 m ir iš šiaurės vakarų į pietryčius apie 100 m ilgio.

Pylimas eidamas vakariniu-pietvakariniu kraštu pamažu aukštėja, kyla eidamas šiaurės link. Jis ariant nuskleistas į aikštelę, susilieja su ja. Todėl gaunasi įspūdis, kad aikštelė visą laiką žemėja rytų ir pietų link. Ir išsiskleidęs nuartas pylimas iš išorės turi dar apie 8 m aukščio. Pylimas atkerta maždaug 80 m pločio aukštumos kraštą - kyšulį. Taigi pylimo papėdėje savo metu dar turėjo būti apie 80 m ilgio griovys. Tačiau jis taip užslinkęs, kad jo pėdsakų nesimato.

Apie 400 m į šiaurę nuo piliakalnio Gondingoje yra senkapis. Iš jo radinių yra patekusių į Kulių vidurinės mokyklos muziejų. Čia teko matyti iš šio senkapio išstatytas

kelias pasagines seges aguoniniais ir gyvuliniais galais, apyrankes gyvuliniais galais, kryžinį smeigtą, plačiaašmenį kirvį ir du įmovinius ietigalius. Atrodo, turėtų būti XI-XII a. degintiniai kapai.

P.s. papildomus duomenis žiūr. 1948 m. žvalgomosios ekspedicijos dienoraštyje.

Grigaičiai

Plungės raj., Truikių apyl. "Žemaitijos" kolūkis.

P. Tarasenka (LAM, p. 137) mini buvusiame Platelių valsčiuje piliakalnį Grigaičių kaime. Gretimame Siurblių kaime apie Grigaičių piliakalnį niekas nieko nežinojo. Tik pačiuose Grigaičiuose sužinota, kad jo rytinėje dalyje prie kaimo keliuko, einančio Babrungėnų link yra vadinamas Žalmirkalnis. Tačiau jis ištikrųjų neturi jokio panašumo į piliakalnį ir žmonės jo pilale nevadina.

Pilale vadinama kalva yra už Žalmirkalnio, einant Babrungėnų link. Kairėje kelio pusėje, visai šalia jo, yra gana apvali paskira kalva iki 8 m aukščio su 25-30 m skersmens aikštele. Aikštelė nežymiai išgaubta, o šlaitai nėra ypatingai statūs. Įtvirtinimų žymių nėra, bet iš visų pusių beveik ištisai supa balos, kurios tęsiasi Babrungėnų link. Tik vakarinis šlaitas nuolaidesnis ir beveik liečiasi su toliau į vakarus einančiomis aukštumomis.

Kultūrinio sluoksnio jokių žymių nesimato, nes labai smarkiai apaugęs medžiais ir krūmais. Pasikalbėjus su vietiniais asmenimis nepavyko sužinoti jokių pilkalniams būdingų pasakojimų. Taip, kad lieka paskira natūrali kalva, vadinama pilale (aukščiau ji buvo valst. Stankaus žemėje).

Be to, P. Tarasenka nurodo pilale esant ir kaimyniniame Stirkaičių kaime - į šiaurės vakarus nuo Grigaičių. Tačiau atstumas tarp abiejų piliakalnių apie 6-7 km. Privažiuoti šiuo metu nebuvo įmanoma. Pilalė pagal žmonių pasakojimus yra miške, toliau nuo sodybų ir panaši į Grigaičių kaimo pilalę.

Kaupai

Tverų apyl. Plungės raj., "Pavasario" kolūkis.

Dešinėje pusėje vieškelio Tverai–Varniai, apie 6 km nuo Tverų ir 300 m nuo vieškelio į pietus, stovi kolūkio fermų pastatai, o šalia jų iš pietų pusės yra medžiais apaugusi paskira kalva, primenanti piliakalnį. Ji vadinama Kapkalniu. Bet pavadinimas gali būti vėlyvas nes XIX a. gale čia buvo pasilaidoję Kaupų ir Skirmontiškės dvarų savininkai Butkevičiai. Vėliau kalva buvo valstiečio Radavičiaus sklype.

Kapkalnis-piliakalnis (?) tai rytų - vakarų kryptimi pailga kalva. Iš pietų pusės papėdėje lygumoje yra prūdas. Šis šlaitas kiek statesnis. Kana status ir šiaurinis. Tuo tarpu galuose šlaitai žymiai nuolaidesni.

Pietinis šlaitas yra 9,5 m aukščio, o šiaurinis tik 6,5 m aukščio.

Kalvos viršuje esanti apie 15 m pločio ir iki 65 m ilgio aikštelė išgaubtu viduriu. Jos rytinis galas deformuotas bulviarusiais.

Kapas buvęs vakariniame aikštelės gale, jo vieta dabar jau vos žymi.

Kalnas apaugęs lapuočiais medžiais ir krūmais.

Lekemė

Stalgėnų apyl., Plungės raj., Milašaičių tarybinis ūkis.

Lapinskio pilale vadinamas piliakalnis yra dešiniajame aukštame Minijos krante į šiaurės vakarus nuo Stalgėnų, šalia buv. Lekemės dvarelio, priklausiusio mokytojui-kolekcionieriui Lapinskiui, kuris ir pasilaidojęs ant jo piliakalnio pylimo. Todėl kartais piliakalnis vadinamas Lapinskio kapu. Jis yra į pietus nuo Lapinskio sodybos maždaug 300 m atstume, ištisai apaugęs įvairiais lapuočiais medžiais ir krūmais.

Piliakalniui panaudotas iš pietryčių į šiaurės vakarus besitęsiąs kyšulys, kurio šiaurės vakarinis galas įsiterpia į Minijos slėnį, įsiterpdamas tarp slėnio ir daubos. Todėl piliakalnis pietuose ir pietvakariuose remiasi į Minijos slėnį iš šiaurės ir vakarų į šaltiniuotą daubą. Nuo gretimų aukštumų jis atkirstas nedideliu lanku einančiu apie 35 m ilgio grioviu. Griovys jau žymiai užslinkęs, nes toliau į rytus yra ariami laukai. Dabar jis išsiskiria vos 4-5 m pločio ir 0,5 m gylio įdubimu.

Už užslinkusio griovio iškyla apie 5 m aukščio pylimas. Jis viršuje turi vos 12 m ilgio ir apie 4 m pločio. Pylimo aukštis virš aikštelės yra 3,7 m, o skersmuo pagrinde apie 20 m.

Už pylimo yra 30 m. ilgio ir 20 m pylimo papėdėje turinti aikštelė. Aikštelės pietinis kraštas kaigiasi stačiu aukštu šlaitu.

Į šiaurę aikštelė nežymiai nuolaidėja daubos link. Atrodytų, kad pietinis šlaitas kažkadaise yra kiek nuslinkęs.

Aikštelės vakarinis galas kiek susmailėja ir turi nuolaidų šlaitą. 16,2 m žemiau aikštelės, ties vakariniu galu yra gana didelė terasė. Ji 38 m ilgio glaudžiasi prie piliakalnio galo ir turi apie 30 m pločio. Tai tarsi papilio ar užpilio aikštelė, nuolaidėjanti vakarų link. Ji per 30 m plotį nusileidžia 5 m žemyn. Papilio šlaitas gana status ir yra apie 5 m aukščio.

Taigi, pagrindinė aikštelė yra apie 26-27 m aukštyje virš Minijos slėnio.

Už pylimo, į rytus nuo piliakalnio ariamame lauke yra gyvenvietės žymės.

Piliakalnis iki šiol mažai žinomas, neįtrauktas nei į F. Pokrovskio, nei į P. Tarasenkos sudarytuosius Lietuvos archeologinius žemėlapius.

Lieplaukė (Lieplaukalė)

Plungės raj.

Lieplaukalės kaimo laukuose yra paskira nedidelė kalvelė šalia balų vadinama "pilale". Ji yra apie 4 km į šiaurę nuo Plungės. Ji dabar atsidūrė visai prie naujojo Šiaulių-Klaipėdos plento, kairiojoje (pietinėje) jo pusėje, apie 400 m nuo plento ir Plungės-Šateikių vieškelio kryžkelės. Kalva apaugusi krūmais, alksniais, ištisai deformuota ilgą laiką čia kasant bulviarusius. Todėl šlaitai tapę gana nuolaidūs.

Ji apie 55-60 m skersmens ir apie 7 m aukščio nuo gretimų balų. Atlikus niveliavimą iš pietų į šiaurę, gautas sekantis vaizdas. Iš pietų yra apie 10 m ilgio nuolaidus (3,6 m aukščio) šlaitas. Tada seka pamažu į šiaurę vis kylanti tarsi aikštelė, kuri per 20 m pakyla dar apie 3,5 m. Atrodo, kad jos šiauriniame pakraštyje esanti aukščiausia kalvos vieta yra tarsi išskleisto nedidelio pylimo viršus. Pylimas galėjo turėti apie 20 m ilgio rytų-vakarų kryptimi. Nuo jo į šiaurę pamažu nuolaidėjęs 26 m ilgio ir 5 m aukščio šlaitas. Nuo jo krašto apie 30-40 m atstume dabar jau eina plentas, jį tiesiant paviršius pakeistas. Už plento į šiaurę seka kiek aukštesni laukai. Tuo tarpu iš vakarų, pietų ir rytų kalvą supa nedidelė bala.

Jokių kultūrinio sluoksnio žymių nepastebėta.

Lieplaukės pilalė yra žinoma kiek plačiau dėl Kumšlyčio straipsnelio "Lieplaukio pilalė", Gimtasai kraštas, 1934, Nr. 3-4, p. 186-187.

Jis mini pakraščiais einančią terasą, kurios dabar jau nebeįžiūrėjome. Iš balų tekėjo Liepupis-Babrungo dešinysis intakas.

Lopaičiai

Tverų apyl. Plungės raj.

1. Piliakalnis

Apie 2,5-3 km nuo Tverų, kairėje vieškelio į Varnius, apie 400 m nuo vieškelio, aukštumos pakraštyje, valstybiniame miške, greta ariamų laukų yra piliakalnis. Aukštuma vadinama Kermušės. Čia teka Aitros upelis (Jūros intakas ties Lembo kaimu) ir į ją įteka Kermušė. Piliakalnis apaugęs eglėmis, apsodintas maumedžiais, yra tankumyne, sunkiai suprantamos formos, tarsi liekana didelio piliakalnio.

Jį XX a. pradžioje lankė L. Krzyvickis. Tada jis dar buvo beveik neapaugęs, buvęs kurį laiką ariamas. Šį piliakalnį L. Krzyvickis vadina Leibiškiu piliakalniu, nuo kadaise toliau papėdėje prie Aitros upelio buvusio vandens malūno savininko.

Atrodo, kad piliakalnis įrengtas aukštame dešiniajame Aitros krante apsupus aukštumos kraštą pylimu. Pylimas iš pietų pusės 5.5 m aukščio, iš vakarų pusės dar buvęs atskirtas ir grioviu, už kurio toliau į šiaurės vakarus kyla dar didesnė aukštuma. Čia pylimas 4 m aukščio.

Aikštelė nelygi. Ji kyla aukštyn iš pietų į šiaurę, bet žemėja iš vakarų į rytus - upelio slėnį, nežymiai pereidama į žemyn nusileidžiantį šlaitą. Pylimas deformuotas, išskleistas, todėl nesiskiria nuo aikštelės.

Per 12 m ilgio protarpį, nuo pylimo viršaus einantį į rytus, žemės paviršius nusileidžia 1,9 m. Tada pradeda staigiau leistis žemyn į upelį. Šlaito aukštis yra 27,5 m.

Pylimo ilgis viršuje apie 50 m.

2. Senkapis.

Kartais Tverų senkapiu vadinamas yra jau Lopaičių kaimo laukuose, apie 1 km nuo Tverų važiuojant Žarėnų link. Čia šalia vieškelio dar stovi kaplytėlė. Matyti, kad čia vėlyvojo geležies amžiaus kapinyne mirusieji buvo laidojami ir vėliau.

Iš šio senkapio apie 10 įvairių vėlyvojo geležies amžiaus dirbinių yra patekusių į Telšių muziejų (inv. 49-58, 69).

Norvaišiai

Alksnėnų apyl. Plungės raj., "Komunizmo aušros" kolūkis.

Norvaišių kaime mažo, dabar bevardžio, upelio giliame slėnyje (deš. Minijos intako), dešiniajame šio upelio krante yra savotiškas pilkapio formos pakilimas, vadinamas "pilale". Jis apie 10-12 m ilgio iš šiaurės į pietus ir apie 5-6 m pločio viršuje, bei 2-3 m aukščio. Jis apaugęs krūmais, apsodintas eglaitėmis.

Šis "pilale" vadinamas sampilas vargu laikytinas piliakalniu. Jo buvisią paskirtį ir chronologiją ateityje galės atskleisti tik kasinėjimai.

MA Istorijos Institutas
№ 203
Archeologijos-etnografijos sektorius

Nugariai

Truškių apyl. Plungės raj.

Važiuojant Plungės-Alsėdžių vieškeliu, pavažiavus porą km nuo kryžkelės su Platelių-Varduvos (Kalvarijos) vieškeliu pasiekiame per Nugarių kaimo laukus tekantį Dirnupį, kuris čia pat netoli vieškelio įteka į Babrungą. Tai dabar nedidelis upelis - dešinysis Babrungo intakas.

Einant Dirnupio kairiuoju krantu prieš srovę, apie 100 m nuo vieškelio yra liekanos Nugarių piliakalnio (pilalė). Tai faktiškai išlikęs nedidelis fragmentas kadaise buvusio gal ir gana gražaus piliakalnio. Išlikęs ąžuolais apaugęs piliakalnio gabaliukas iš vakarų, šiaurės ir rytų turi dar aiškiai matomas nuplovimo žymes. Matyti stovėjęs upelio supamame kyšulyje ir iš pietų buvęs ginamas gana stataus pylimo, kurio likutis dabar yra vos apie 20 m ilgio ir apie 4,5 m aukščio.

Piliakalnio likutis dabar jau likęs mažai žinomas, baigiamas žmonių užmiršti.

Priešais Nugarius kitoje Babrungo pusėje yra Dilbšių kaimas, kuriame "Lietuviškosios enciklopedijos" VI-tasis tomas p. 908 nurodo alkakalnį ir piliakalnį (žr. Dilbšiai).

Pajomantis

Labardžių apyl., Plungės raj. "Keturių komunarų" kolūkis.

Apie 300 m į kairę nuo vieškelio iš Tverų į Žemaičių plentą per Skabarus, buv. stambaus valstiečio Gentvilos sodybos vietoje, į šiaurės vakarus nuo Pajomančio mokyklos yra senkapis. Jis apardytas kuriant sodybą ir 1950-1957 m. kasant silosui tranšėjas. Tada buvę surasta daug įvairių dirbinių, kurie išsimėtė.

1963 m. vasarą V. Valatkaš, tyrinėdamas gretimo Vienragių kaimo pilkapius, sužinojo apie šį senkapį ir iškasė du bandomuosius perkasus. Surado paskirus dirbinius - geležinį įmovinį kirvį, du ietigalius, juostinės apyrankės fragmentą, porą įvijinių žiedų ir tarsi nuokamienio smeigto dalį.

Atrodo, kad ateityje reikėtų plačiau patyrinėti šį kapinyną, giminingą savo medžiaga Šiaudalių senkapiui ir Karnagos senkapiui Paežerio kaime, Šilalės raj.

Pakutuvėnai

Plungės raj. Alksnėnų apyl. "Aleksandravo" kolūkis.

Pakutuvėnuose, apie 1 km nuo centro, kairiajame Minijos krante yra vadinamoji Rupeikos pilalė. Iš Norvaišių kaimo perėjus lieptu į kairįjį Minijos krantą, reikia pakilti į aukštumą ir sukti į kairę. Maždaug poros km atstume nuo brastos ir yra ši pilalė. Faktiškai tai tik pilalės liekanos.

Iš čia buvusio gana gražaus piliakalnio yra išlikęs tik pylimas. Jis atskirtas nuo toliau į vakarus esančių aukštumų gilių drėgnu - šaltiniuotu slėniu. Pylimas eina iš šiaurės rytų į pietus-pietvakarius. Iš rytų-šiaurės rytų pylimą papėdėje liečiaMinija, kuri nunešė visą šio piliakalnio aikštelę. Ant pylimo ir į Miniją nugriūvusio šlaito dabar auga keli stambesni ąžuolai. Vadinasi, piliakalnis nuneštas bent prieš 200-300 metų.

Viršuje išlikusi pylimo dalis turi dar apie 25-27 m ilgio. Kiek platesnis yra išlikęs šiaurės vakarų galas (apie 8 m). Viršuje centre iškasta 2xl,5 m dydžio duobė. Pylimas apačioje turi 45 m ilgio ir eina lygiagrečiai upės vagai, maždaug 10 m nuo jos.

Pylimas iškyla nuo lauko prie upės apie 9,5 m.

Pauškės

Bubėnų apyl., Plungės raj. Rietavo miškų ūkis.

Toli nuo sodybų miške, rytiniame Aukštojo tyro krašte yra pilale vadinamas sausumos kyšulys - liežuvis tarp balų. Jis sunkiai surandamas, beveik sala gyvatyne. Visa aplinka primena Romės Lauko Stabinę.

Šis liežuvis eina kiek lenkta linija. Jo toliausiai į balą įsiterpęs galas yra 42 m ilgio ir eina iš pietvakarių į šiaurės rytus, tada pasuka į rytus-pietryčius ir eina dar 50 m ilgio sausumos juosta. Tada šioje juostoje yra kiek didesnė pakilumėlė - iškylanti iš balų 2-3 m, labai išrausta kapių urvais, iškasinėta bulviarusiais (okupacijos metu čia slėptos bulvės). Šis pakilimas ir vadinamas "pilale". Jis turi iki 20 m pločio ir 30 m ilgio. Kai likusi dalis tik apie 1-1,5 aukščio ir iki 10 m pločio. Dar 65 m toliau šis liežuvis perkirstas dar tarsi grioviu apie 10 m pločiu, o už 20 m protarpio vėl 11 m pločio tarsi griovys. Už jo seka antras 20x15 m dydžio pakilimėlis iki 2 m aukščio, ir iškasinėtas bulviarusiais. Tada seka dar 50 m ilgio siauras ruožas pereinąs į raistą, kuriuo veda tik takas į sausumos kraštą.

Ši "pilalė" kadaise buvo priskiriama toliau esančiam Kačių kaimui (Endrejavo valsč.)

Pelaičiai (Pilaičiai)

Rietavo apyl. Plungės raj.

Apie 2,5-3 km nuo Rietavo į pietus dešiniajame Jūros krante yra Pelaičių arba Pilaičių kaimas. Spręsdamas iš pavadinimo, P. Tarasenka apėjo čia esant piliakalnį. Nuvykę į vietą klausinėjome visą eilę senesnio amžiaus gyventojų. Tačiau nė vienas iš jų savo kaimo apylinkėse pilalės, pilės ar piliakalnio nežino.

Matyti, kaimo pavadinimas bus kilęs ne nuo pilaitės, arba šią pilaitę Jūra jau labai seniai nuplovė ir tos vietos pavadinimas išdildė iš žmonių atminties.

Plungė

Plungėje yra dvi vadinamosios "pilalės", savo metu apie jas yra rašęs L. Kumšlytis "Šiaulių metraštyje". Jos lankytos ir 1948 m. žvalgomosios ekspedicijos metu.

Iš abiejų šių pilalių apžiūrėta vadinamoji Pabrėžos pilalė, esanti apie 40-50 m į šiaurę nuo Plungės miesto kapinių, kairiajame Babrungo krašte. Tai iš vakarų, šiaurės ir rytų supamame kyšulyje yra apie 4 m aukščio pakilimas, kurio viršuje yra lygi aikštelė. Aikštelė kiek ovalinės formos, turi 25 m ilgio iš šiaurės į pietus ir 36 m iš rytų į vakarus. Atrodo, kad ši pilalė kultūrinio sluoksnio neturi. Pastačius hidroelektrinę, Babrungo vanduo pakilo ir dabar skalauja jo papėdę.

Panaši yra ir antroji pilalė, esanti apie 300-400 m nuo pirmosios į pietus, dabar tapusi beveik sala Plungės HES tvenkinyje.

Rotinėnai

Plungės raj., Žem. Kalvarijos apyl. "Rotinėnų" kolūk.

Apie 3 km į pietus nuo Žemaičių Kalvarijos dešinėje Vaškelio iš Kalvarijos į Alsėdžius, maždaug 200 m nuo kelio yra daubų apsupta ilga kalva aukštesniu pietryčių galu. Kalva vadinama Juodkalniu, o jos aukštesnis pietryčių galas - pilale. Pilalė turėjusi apie 30 m skersmens, stačius pietryčių, pietų ir pietvakarių šlaitus. Pietiniame šlaite buvusios geležinės durys į požemius

Prieš porą metų piliakalnio viršus buvo visai deformuotas, nukirtus medžius sulygintas buldozeriu ir dabar jo buvusios formos jau negalima nustatyti. Visas viršus su gretimu Juodkalniu ariamas ir šiuo metu buvo užsėtas rugiais. Jokių kultūrinio sluoksnio žymių nepastebėta.

Tokiu būdu, galima sakyti, kad "Rotinėnų" kolūkio vadovai šį archeologinį paminklą visiškai sunaikino. Paminklas buvo mažai žinomas, netgi nepažymėtas P. Tarasenkos "Lietuvos archeologiniame žemėlapyje".

Siurbliai

Truškių apyl. Plungės raj. "Žemaitijos" kolūk.

Į petryčius nuo kaimo, maždaug 500 m atstume, kairiajame mažo bevardžio upelio krante (jis teka į Rimties ežerą), stovi krantinio tipo piliakalnis. Jam įrengti panaudotas kranto aukštumos kyšulys iš šiaurės rytų, šiaurės ir vakarų supamas upelio slėnio. Iš pietryčių, pietų ir pietvakarių kranto aukštumos kyšulį supa lanku einantis pylimas. Jo šiaurės rytų galas nukirstas įvažiavimui, nes aikštelė kadaise yra buvusi ariama. Dabar jis ištisai apaugęs smulkiais krūmais. Už pylimo esąs laukas nuolaidėja, pamažu nusileidžia į pievas, kurios tęsiasi iki ežero. Tuo tarpu už upelio kaimo link aukštuma kyla žymiai aukščiau piliakalnio. Todėl piliakalnis neužima dominuojančios aukštumos.

Atrodo, kad piliakalnio sutvirtinimus kadaise sudarė griovys, kuris dabar visai užslinkęs ir už jo esąs apie 3 m aukščio pylimas. Nuo aikštelės jis tik 2 m aukščio Pylimo ilgis yra 65 m.

Aikštelė žemėja upelio link ir kai kur pakraščiais yra turėjusi mažesnį pylimėlį. Aikštelė 63 m ilgio iš pietvakarių į šiaurės rytus. Tuo tarpu plotis siekia iki 60 m.

Aikštelė yra apie 10 m aukščiau upelio.

Skaborai

Labardžių apyl., Plungės raj. "Keturių komunarų" kolūkis "Pilė" - vadinama vieta kairėje vieškelio Tverai-Žemaičių plentas per Vienragius, į rytus nuo kolūkio karvydžių, aukštumos pakraštyje prie durpyno esąs nedidelis kauburys. Atrodo, kad yra išlikęs tik nedidelis piliakalnio šlaito kraštelis - apie 10-12 m ilgio ir poros metų pločio. Iš jo jau negalime susidaryti net apytikrio piliakalnio vaizdo. Greičiausiai tai piliakalnio galo šlaito dalis.

F. Pokrovskis "Kauno gubernijos archeologiniame žemėlapyje" nurodo, kad XIX a. gale čia buvo dar kiek didesnės - apie 12x14 m dydžio ir iki 1,5 m aukščio piliakalnio liekanos. Aukščiau piliakalnis buvęs aukštesnis. Esą randama apdegusio molio, anglių, akmeninių kirvių.

Dabar esąs likutis tik liudija buvus piliakalnį. Jo saugoti ir tyrinėti jau nėra prasmės.

Skroblė

Rietavo apyl., Plungės raj. Rietavo žemės ūkio technikumas.

Važiuojant vieškeliu iš Rietavo į Kulnius, maždaug trijų kilometrų atstume nuo Rietavo, dešinėje vieškelio pusėje, netoli Jūros dešinėje kranto stovi gana stambi kalva - pilalė. Tik ji labaix smarkiai nuardyta, vežant žvyrą.

Bene pirmasis XX a. pradžioje sužinojo čia esant piliakalnį L. Krzyvickis. Jau tada kalno žmonės pilale nebevadino, bet papėdėje jo gyvevantį valstietį vadino "papilališkiu". Atvykęs į vietą jis tada rado jau smarkiai deformuotą kalvą. Jos viršus seniai aplygintas, padarytas į viršų kelias, įrengti kaimo kapeliai. Be to iš šlaitų vežtas žvyras. Todėl ir tuo metu jau nesimatė jokių įtvirtinimų žymių.

Dabar atvykus į vietą, paaiškėjo, kad yra likusi tik dalis stambios čia buvusios kalvos. Jos rytiniame, vakariniame bei šiauriniame šlaituose yra senos žvyrduobės, o pietiniame didžiulė tebenaudojama žvyrduobė. Atrodo, kad yra išlikęs tik trečdalis kalvos. Apie buvusį šlaitų statumą ir formą nieko negalima pasakyti.

Viršuje išlikusi apie 60 m skersmens kiek iškilu viduriu aikštė - buv. kapinių vieta, apaugusi stambiais lapuočiais ir krūmais. Jos aukštis virš aplinkinių laukų yra maždaug apie 8 m.

Galimas dalykas, kad čia yra buvęs ankstyvas piliakalnis. Už čia buvusios gyvenvietės ankstyvumą iš dalies kalbėtų ir iš čia į Telšių muziejų patekęs bronzinis atkraštinis Rytų Pabaltijo tipo kirvis.

Paminklas, atrodo, yra tiek sunaikintas, kad jo tyrinėjimai vargu jau ar duos ką nors praeities pažinimui. Tai bene vienas iš labiausiai sunaikintų Plungės rajono piliakalnių.

Šis piliakalnis, nežiūrint jo dydžio, yra mažai žinomas. Daug plačiau žinoma mažytė kalvelė - salelė, vadinama pilale Aukštojo Tyro pakraštyje, netoli Pauškių kaimo, esanti už gerų keturių kilometrų nuo Skroblės piliakalnio.

Stalgėnai

Milašaičių tarybinis ūkis, Plungės raj.

Piliakalnis, kartais tiesiog vadinamas Skuodienės kalnu, yra kairiajame Luknos upelio krante, ties vandeniniu Luknos malūnu, dešinėje kelio į Luknėnus, vos apie 1 km nuo Stalgėnų centro į vakarus. Jis netoli, palyginus, ir nuo Luknos ir Minijos santakos. Čia Luknos kairiajame krante esančios aukštumos rytiniame kampe, tiesiog ties upeliu ir įrengtas šis piliakalnis.

Jo pietinis ir rytinis kraštai nusileidžia į Luknos slėnį, šiaurinis - įdaubą, nuolaidėjančią į upelį, o iš vakarų - nuo aukštumos įrengti dirbtiniai sutvirtinimai.

Piliakalnis, atrodo, turėjęs priešpilį su nedideliu pylimu nuo aukštumų pusės. Pylimas labai smarkiai deformuotas bulviarusiais. Ant jo pietinio galo auga stambus ąžuolas. Pylimas apie 18 m ilgio ir dabar dar turi apie 2 m aukščio iš išorės bei apie 1 m nuo priešpilio aikštelės. Jo skersmuo apie 8 m.

Už pylimo toliau į rytus seka 24 m ilgio pamažu siaurėjanti aikštelė. Ji vakariniame gale yra apie 17 m pločio, o rytiniame gale tik 12 m pločio.

Priešpilio rytiniame gale iškyla 3,3 m aukščio pylimas, kuris, atrodo nuskleistas į aikštelę. Už pylimo esanti aikštelė pamažu platėja rytų link. Ji yra apie 30 m ilgio ir apie 30 m pločio rytiniame gale. Be to, pietryčių kampe yra dar žemėjanti vos poros metrų pločio ir 32 m ilgio aukštumos atšaka nusileidžianti į malūno tvenkinį.

Piliakalnio rytinis šlaitas labai status beveik 2o M aukščio. Panašus yra ir pietinis šlaitas. Nuolaidžiausias ir žemiausias yra šiaurinis šlaitas. Pusėje jo aukščio yra nedidelė terasė. Gal ten buvęs pylimas? Už jos seka gilesnis šaltimintas griovys.

Piliakalnis dabar apaugęs eglėmis ir krūmais.

Šis piliakalnis nepažymėtas nei F. Pokrovskio nei P. Tarasenkos žemėlapiuose.

Staneliai

Plungės raj. Paukštakių apyl. "Švyturio" kol.

Dar 1948 m. žvalgomosios archeologinės ekspedicijos metu teko lankyti ir matuoti šį piliakalnį. Jis atrodė gana keistas - siauras ilgas kaip pirštas kyšulys į upelio slėnį, atkirstas nuo gretimų aukštumų pylimu. Dabar dar sykį jį apžiūrime.

Jis stovi dešiniajame Pietvės upelio krante į pietvakarius nuo naujosios kolūkio gyvenvietės. Piliakalnį, kaip jau minėta šį ilgą siaurą kyšulį į slėnį iš šiaurės rytų pusės - nuo aukštumų saugo smarkiai apardytas pylimas. Pylimo papėdė aikštelės pusėje ir dabar iškasinėta šviežiais bulviarusiais. Nesimato jokių kultūrinio sluoksnio žymių. Visur šviesus smėlis.

Aikštelė nežymiai išgaubta.

Atrodo, kad jis yra panašus Nemenčinės piliakalniui ir susideda tarsi iš dviejų dalių. Pietvakarių galas turėtų būti senesnė-gyvenama piliakalnio dalis. Ji atskirta grioviu, kuris dar žymus, eina skersai kyšulį. Tuo tarpu toliau į šiaurę - šiaurės rytus esanti didesnė ir platesnė kyšulio dalis yra prie piliakalnio prijungta vėliau ir kultūrinio sluoksnio neturi.

Drg. V. Deimantienė tarsi su kolūkio pirmininku, kad jis uždraustų kolūkiečiams kasti bulviarusius.

Apie jį rašė savo metu L. Kumšlytis (Gimtasai kraštas, 1934, Nr. 1, p. 46-49).

Šarnelė

Plungės raj., Žem. Kalvarijos apyl., "Aušros" kolūk.

Maždaug 5 km nuo Žemaičių Kalvarijos į vakarus, važiuojant Barstyčių vieškeliu, kairėje jo pusėje, ilgos lanku esančios kalvos - Ilgakalnio pietiniame gale yra krantinio tipo Piliakalnis, minimas P. Tarasenkos (LAM) ir eilėje periodinių straipsnelių.

Piliakalnis apima į balas įsikišančios aukštumos pietinį galą. Jis atkirstas nuo į šiaurę einančios aukštumos plačiu grioviu, kurio dugnas apie 12 m pločio, iš dalies ariamas. Nuo griovio dugno aukštyn apie 11 aukščio pylimo šlaitas. Pylimas turi apie 30 m ilgio ir yra iškilęs apie 4,5 m virš aikštelės, palyginti, gerai išlikęs, apaugęs krūmais, turi kultūrinį sluoksnį. Pylimas apie 40 m pločio (nuo griovio dugno iki aikštelės).

Aikštelė lygi, beveik keturkampė, kadaise buvusi ariama, turi kultūrinį sluoksnį. Ji prie pylimo - šiauriniame gale yra 30 m pločio, o pietinis galas kiek apvalėjančiais kampais yra apie 37 m pločio. Aikštelės ilgis yra 50 m Taigi aikštelė gana didelė - apie 1650 m^2 dydžio.

Šlaitai statūs apaugę lazdynais ir ąžuolais, pietiniame gale 13 m aukščio.

Aikštelėje randamos smulkios lipdytų puodų šukelės.

Kai kurių tvirtinimų į šiaurę nuo piliakalnio esanti kalvos dalis vadinama alkakalniu.

Gyvenvietės pėdsakų, atrodo, reikėtų ieškoti į šiaurės vakarus nuo piliakalnio ir į pietryčius nuo alkakalnio. Tačiau visa ši gyvenvietei patogiausia dalis buvo užsėta rugiais, kurie buvo gana dideli tuo metu, kai čia lankėmės. Todėl negalima buvo nustatyti, ar ji čia yra ir kokį plotą apima.

Bendrai Šarnelės piliakalnis yra gana gerai išlikęs ir ateityje galėtų būti tyrinėjamas.

Šiuraičiai

Tverų apylinkė, Plungės rajonas.n

"Šiuraičių" kolūkis.

Kairėje vieškelio Laukuva - Tverai, maždaug 200 m atstume (už stambios Monstavičiaus sodybos) ir beveik tokiame pat atstyme nuo Gelžupio kairiojo kranto stovi stambiais medžiais ir krūmais visai apaugęs piliakalnis. Piliakalniui įrengti panaudota šiaurės- pietų kryptimi ėjusi kalva tarp gana lygių žemų laukų.

Piliakalnio viršuje yra gana lygi ovalinės formos aikštelė, ilgėjanti šiaurės-pietų kryptimi. Ji maždaug 27x30 m dydžio. Tik rytinis kraštas kiek aukštesnis.

Šlaitai statūs, rūpestingai išlyginti. Beveik pusės šlaito aukštyje buvęs supiltas pylimas, kuris kadaise žiedu supo piliakalnį. Tik rytiniame šlaite dabar virtęs terase. Ji yra 6 m aukštyje nuo gretimo lauko.

Pietiniame gale irgi pylimo viršus yra apie 6 m nuo papėdės. Už pylimo 70 m gylio griovys, kurio dugnas apie 2 m pločio ir vėl apie 6 m aukščio. Šlaitas iki aikštelės krašto.

Šiauriniame piliakalnio gale 6,5 m žemiau aikštelės yra apie 2,5 m pločio griovio dugnas. Griovys atkerta upelio link einantį smailėjantį kalvos galą, kuris turi iki 2,4 aukščio virš griovio. Už griovio likęs dar 30 m ilgio ir 10 m pločio kyšulys, kuris leidžiasi upės link. Jis iškasinėtas bulviarusiais.

Vakariniame šlaite įtvirtinimai geriausiai išlikę. Čia pylimo viršus yra 7,7 m aukštyje nuok lauko papėdėje. Pylimas apie 1,5 m aukščio, o griovys - apie 2 m pločio.

Visas pylimas, žiedu supąs piliakalnį, turi 184 m ilgio.

Aikštelėje žymu kultūrinis sluoksnis.

Pasakojama, kad jis supiltas švedų, likę prisiminimai buvusių geležinių durų.

Apie 300 m į vakarus nuo pirmojo piliakalnio yra antras vadinamas piliakalnis prie buv. Jeselskio sodybos. Tai lygiagretė pirmajai, pailga iš šiaurės į pietus kalva. Graži, natūrali, lygumoje stovinti kalva, aukštesniu šiauriniu galu. Ji apie 60 m ilgio ir apie 10 m pločio. Jokių įtvirtinimų liekanų, ar kitų žmogaus veiklos pėdsakų nėra.

Atrodo, kad tai natūrali kalva. Gal būt, ji kada nors turėjo kokį nors apeiginį vaidmenį.

F. Pokrovskis juos klaidingai nukelia į Žarėnų valsčių. XIX a. gale buvo išlikę pasakojimai, kad piliakalniai supilti karų su švedais metu.

Užupiai

Truškių apyl. ir kolūkis, Plungės raj.

Kaimas yra dešinėje Plungės-Kalvarijos (Varduvos) vieškelio pusėje, į šiaurę nuo Klaipėdos-Šiaulių plento, šiauriau Buožių kaimo. P.Tarasenka (LAM, p. 253), remdamasis M. Valančiaus, Antano Tretininko pasakojimais", nurodo šiame kaime esant piliakalnį. Tačiau žmonės jokio piliakalnio Užupiuose nežino (gal yra buv. Plungės valsčiuje kiti Užupiai?).

Tiktai kaimo viduryje tarp vienkiemių yra gana didelė balomis apsupta natūrali kalva, vadinama alkakalniu. Kalva apaugusi pušaitėmis, viržiais, turtinga gyvatėmis.

Pasakojimų apie šį alkakalnį nepasisekė išgirsti.

Žemaičių Kalvarija

Plungės raj.

Dar M. Valančius yra nurodęs, kad senuosiuose Garduose buvusi pilis, kuri stovėjusi ant vadinamojo šv. Jono kalno, kad šis kalnas yra senas piliakalnis, Kaip piliakalnis jis lankytas 1948 m. archeologinės ekspedicijos. Apžiūrėjome jį pakartotinai ir 1964 m.

Jis stovi miestelio centre, Varduvos ir Cedrono upelių santakoje. Cedrono senasis vardas - Pagardenis (išlikęs gretimas Pagardės kaimas) yra dešinysis Varduvos intakas. Piliakalniui panaudotas aukšta kalva minėtų upelių santakoje ir piliakalnio šiaurinį galą supa ši santaka. Gana status rytinis šlaitas nusileidžia į platų Pagardenio slėnį, o vakarinis remiasi į sraunią Varduvą. Taip, kad piliakalnis yra dešiniajame Varduvos krante ir kairiajame Pagardenio (Cedrono) krante.

Iš pietų pusės, nuo gretimų aukštumų yra buvęs supiltas galingas pylimas. Jis visai deformuotas. Galima tik pasakyti, kad pylimas buvęs bent 32-35 m ilgio ir apie 20 m pločio. Jo viršus nuskleistas Garduose įrengiant Kryžiaus kelius. Ant nuskleisto pylimo stovi mūrinė Alyvų darželio kaplyčia. Dabar pylimo liekanos apie 1 m aukščio.

Pietinis šlaitas sudarkytas. Čia stovi miestelio sodybos, yra gyventojų daržai.

Viršuje esanti aikštelė apie 35 m pločio ir iki 40 m ilgio, taigi apie 1000-1200 m^2 dydžio. Aikštelės šiauriniame gale stovi mūrinė "Kristaus suėmimo" koplyčia.

ZPamatavus vakarinį gana statų šlaitą, paaiškėjo, kad piliakalnis turi 12 m aukščio.

Greta piliakalnio iš vakarų pusės, dešiniajame Varduvos krante yra buvusi kalva - Šatrijos kalnas, dabar beveik ištisai sunaikinta, o apie 1 km į šiaurę nuo miestelio prie Varduvos, netoli Valančiauskio ir Karačkienės sodybų yra Alkos kalnas.

Be to, miestelyje vad. Beržų kalne- kairiajame Varduvos krante esančiose kapinėse ir kitose vietose yra rasta nemažai X-XIII a. senienų, kurių dalis dar 1931-1932 m. pateko į Kauno muziejų (apie 15 dirbinių, inv. 791:1-16: pasaginės segės, gyvulinės apyrankės, ietigalis, plačiaašmeninis kirvis ir kt.). Dalis iš jų tada atsidūrė Telšių muziejuje (tarp jų ietigalis su Damaskiniu raštu). 1964 mx į Telšių muziejų pateko dar 16 dirbinių, aptiktų 1956 ar 1957 m. Tai pasaginės segės kampuotais, aguoniniais ir žvaigždiniais galais, gyvul. apyrankės, kryžiniai smeigtai. Senienos abiem atvejais surastos kasant bulviarusius prie žmonių kaulų.

ŠILALĖS RAJONAS

Burbiškės

Laukuvos apyl. Šilalės raj.

"Rietavo" Tarybinis ūkis.

Buv. Burbiškių dvaro laukuose į vakarus nuo Paršo ežero ir į rytus nuo kelio Laukuva-Drobūksčiai-Varniai yra natūrali krūmais apaugusi kalva, vadinama Sargakalniu. Ji viena iš aukščiausių kalvų.

Apie 150 m į rytus nuo jos žemesnė, bet stambi kalva-piliakalnis. Jos pietryčių galas remiasi į mažytį Melnyčios upelį, o ties pat piliakalnio papėde buvęs malūno tvenkinys. Malūnas nugriautas XX a pradžioje. Iš pietų ir šiaurės rytų supa balos į kurias leidžiasi aukšti ir statūs natūralūs šlaitai. Tuo tarpu iš šiaurės ir šiaurės vakarų eina aukštuma, kurią tarsi užbaigia Sargakalnis.

Pilies kalnas daug metų artas, visai deformuotas, neišlaikė piliakalniui būdingo taisyklingumo, nesiskiria nuo kitų kalvų. Tik viršus dar kiek tarsi įdubęs, pastebimos kultūrinio sluoksnio liekanos- tamsesnė žemė. Tačiau visai neišlikusios įtvirtinimų žymės - nėra pylimo ir griovio nuo gretimų aukštumų. Jie, matyti, sunaikinti ariant. Kalno viršus apie 100 m ilgio ir 40-50 m pločio. Taigi, čia kadaise galėjo stovėti nemaža pilis - Paršpilis. Ji minima kryžiuočių "Vegeberichtuose" XII a. gale. (palyg. L. Krzywicki "Žmudz starożytna").

Už Melnyčios upelio - į pietryčius nuo Pilies kalno, yra kita dar žema kalva su dailia beveik apskrita aikštele viršuje. Ji apsaugota gamtos kliūtimis - iš šiaurės vakarų Melnyčios upelis, iš vakarų ir pietų - balos, o

iš rytų - Paršo ežeras. Tik iš šiaurės siaura sąsmauka ji susisiekia su gretimomis aukštumomis. Šio savotiško pusiasalio aikštelė apie 100-120 m skersmens, atrodo, gana taisyklinga ir primena piliakalnį. Ši kalva vadinama Milašienės kalnu (nuo savininkės pavardės).

Ant šios kalvos surastos kultūrinio sluoksnio liekanos-apdegusio molio, akmeninis galąstuvas, puodo šukė su banguotų linijų ornamentu.

Senkapis (?) - apie 300-400 m į šiaurės rytus nuo Pilies kalno į pietus nuo Juknevičiaus Juozo sodybos yra s senkapis. Kasant bulviarusius rasta ietigalių ar peilių?